

Бойко Владислав,
студент 4 курсу, 9 ф-ту, 2 групи
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

науковий керівник: Глібко Сергій Васильович,
к.ю.н., доцент, директор НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

**ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ ТА РИНКУ
ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ**

Біржова торгівля – це один із важливих інститутів ринкової економіки сучасних європейських країн. Вступ нашої держави до Єв-

ропейського Союзу вимагає адаптації економічної системи загалом і товарообігу зокрема (розвиток товарних, фондових і валютних бірж), що підкреслює актуальність питання біржових інститутів і правового статусу біржі.

Сьогодні в Україні зареєстровано майже 500 універсальних, фондових, товарно-сировинних і агропромислових бірж, що значно більше, ніж у США та інших країнах із розвинутою ринковою економікою. Однак кількісна перевага не сприяла підвищенню ефективності їх діяльності. Ринок біржової торгівлі в Україні віддзеркалює особливості української економіки і специфічний за формами створення, кількістю, територіальним розміщенням, характером функціонування, структурою реалізованих товарів.

У Господарському кодексі України нормативно визначається поняття товарної біржі як особливого суб'єкта господарювання, який надає послуги в укладенні біржових угод, виявленні попиту і пропозицій на товари, товарні ціни, вивчає, упорядковує товарообіг і сприяє пов'язаним з ним торговельним операціям [1]. Даним кодексом також визначено, що товарна біржа є юридичною особою.

Регулювання відносин виробника і споживача здійснюється державою, яка прямо впливає на діяльність суб'єктів біржової діяльності шляхом розробки та впровадження нормативних актів та положень.

Біржова діяльність регулюється низкою таких нормативних актів, як Законами України: «Про товарну біржу», «Про цінні папери та фондовий ринок» та інші. Деякі загальні питання біржової діяльності регулює Цивільний кодекс України й Господарський кодекс України.

У 1991 р. в Україні був прийнятий Закон «Про товарну біржу», що й досі є основним документом, який визначає правові умови створення і діяльності товарних бірж. Однак, у чинній редакції даний закон не відповідає вимогам фінансового ринку, оскільки основні питання, пов'язані з біржовою діяльністю у ньому не відбито [5].

Із наведеного Законом поняття товарної біржі можна виділити ознаки, характерні для будь-якої юридичної особи приватного права, хоча ознакою товарної біржі, що виділяє її від інших юридичних осіб, є організація торгівлі, проте ця ознака не може бути підста-

вою для виділення товарної біржі як окремої організаційно-правової форми [5].

Після 1996 р. кількість бірж, зокрема аграрних, зросла, але на фоні стрімкого розвитку світової економіки біржова торгівля в Україні поки що так і не вийшла на рівень, який би створив конкуренцію перед посередниками тіншової економіки [4].

Для покращання взаємодії між біржами та державою, а також організації біржового аграрного ринку в листопаді 1995 р. була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України «Про прискорення організації біржового сільськогосподарського ринку». У даній Постанові акцентовано увагу на підвищенні ролі виробників аграрної продукції у формуванні біржового ринку через участь в ньому засновників біржі – вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників, а також підприємств переробної промисловості. Оскільки однією з функцій товарної біржі є інформаційна, то п. 6 Постанови було передбачено що тижневе інформування Міністерства аграрної політики та продовольства України про результати торгів [2]. Це позитивний крок, адже надання інформації покращує функцію моніторингу і дає змогу застосовувати конструктивні дії.

Ще одним не менш важливим нормативним документом в історії становлення біржової діяльності є схвалена Постановою Кабінетом Міністрів України від 17 листопада 1995 р. № 916 Концепція організації біржового сільськогосподарського ринку. Метою даної Концепції стало створення конкурентного середовища в умовах ринкової трансформації економіки.

Окрім державних нормативно-правових актів, біржі мають внутрішні нормативні акти, що забезпечують їх функціонування. До таких відносять статут біржі, засновницьку угоду та правила біржової торгівлі.

Отже, існуюче нормативно-правове забезпечення біржової діяльності в нашій країні недостатньо забезпечує і регулює біржовий ринок сьогодення. Необхідно зазначити, що закони, постанови, концепції, укази президента акти та інші нормативно-правові документи постійно доповнюються, вносяться зміни, дуже повільно, але розробляється більш досконалий документальний супровід для успішного

функціонування біржової діяльності, що базується на основі врахування цілої низки факторів. Такими факторами перш за все повинні стати світовий досвід, статистична інформація моніторингу біржової діяльності, рівень економічного розвитку держави.

Однією з важливих ознак країн з ринковою економікою є стійка та ефективно функціонуюча фінансова система, частиною якої є ринок цінних паперів.

Ринок цінних паперів чи фондовий ринок – це складний механізм, завдяки якому встановлюються певні правові та економічні взаємовідносини між суб'єктами ринку, де здійснюється емісія, купівля-продаж цінних паперів та формується ціна на них [6]. Основними суб'єктами фондового ринку вважаються емітенти, тобто підприємства, компанії, організації, товариства, держава – ті юридичні особи, які випускають цінні папери; інвестори, тобто всі юридичні та фізичні особи, які зацікавлені в придбанні цінних паперів; посередники; регулюючі органи – біржі, брокерські асоціації, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (до 23 листопада 2011 року Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку [3]). Робота ринку цінних паперів в загальній економічній системі полягає в його функціях: фондовий ринок повинен регулювати сферу грошового обігу та кредиту, забезпечувати перелив капіталу між різними сферами та галузями економіки, розподіляти та перерозподіляти капітал корпорацій, а також регулювати їхню діяльність, залучати капітал та забезпечити його ефективне використання та забезпечувати оперативну інформацію про рух індивідуальних капіталів.

В Україні ринок цінних паперів функціонує на порядок гірше, тому що відповідає не всім вимогам, погано контактує з закордонними фінансами, тому що він сформувався не в процесі розвитку, а шляхом прямого впровадження. Але за часів існування незалежної України, в державному апараті швидко змінювалися законодавчі органи, що завадило контролювати процес приватизації в країні. Створення чітко зрозумілої і прозорої системи законодавчого регулювання надасть інвестору впевненість, що в Україні його права власності захищені. У випадку обрання цього шляху вирішення проблем обліку прав, закріплених цінними паперами можливо регулювати спеціальним (чітко визначеним) законодавством.

Одна з основних проблем ринку капіталу в країні – відсутність зацікавленого в ньому населення. Зараз просто не вигідно працювати у цій сфері – останні декілька років фондовий ринок скорочується, що демонструє динаміка індексів акцій Української біржі та ПФТС: за останні 5 років вони впали на 70 % та продовжує знижуватися. Рациональнішим було б впровадження такого традиційного для розвинутих ринків капіталу інструменту як деривативи. Для розвитку ринку деривативів Комісія в 2015 році зробила перші кроки у вигляді розробки відповідних законопроектів. Вони вже зареєстровані у Верховній Раді та чекають своєї черги до розглядання. У випадку оперативного ухвалення даної ініціативи парламентаріями, після перехідного періоду 2017 року працюватиме ринок похідних цінних паперів [7].

Але це не означає, що фондовий ринок не працює. Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у січні-грудні 2016 року, становив 232,41 млрд грн., що більше на 83,91 млрд грн. порівняно з відповідним періодом 2015 року. Протягом січня-грудня 2016 року Комісією зареєстровано 128 випусків акцій на суму 209,36 млрд грн .

Залучення іноземних інвестицій може бути реалізоване шляхом лібералізації валютного регулювання та запуску великої приватизації. Від моментального прийняття позитивних рішень щодо цих двох питань валюта не хлине на фондовий ринок, але закордонні та національні інвестори звернуть увагу на перспективи української економіки та за декілька років ситуація може змінитися на краще. Ефективний нагляд за ринком повинні реалізувати як Комісія з цінних паперів, так і саморегулюючі організації професійних учасників ринку. Її спільна праця дозволить виробити правила, які виконуватимуться профучасниками та змінять становище ринку цінних паперів.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (із змін, і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
2. Про прискорення організації біржового сільськогосподарського ринку: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1995 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/916-95-п>.

3. Указ Президента № 1061/2011 «Про ліквідацію Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку» від 23 листопада 2011 року.
4. Карпенко Л. Ф. Нормативно-правове забезпечення біржової торгівлі в Україні. URL: <http://globalnational.in.ua/archive/9-2016/25.pdf>.
5. Коваль О. М. Деякі особливості правового регулювання біржової торгівлі в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2016. № 19. С. 78–79.
6. Ринок цінних паперів – Інтернет підручник. URL: http://pidruchniki.com/17190512/investuvannya/rinok_tsinnih_paperyv.
7. Фондовий ринок України: як оживити «мерця». URL: <https://economics.unian.net/stockmarket/>.